

О. М. Житник, аспірант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою Національної академії державного управління при Президентові України, заступник начальника відділу Міністерства оборони України
А. А. Гриценко, аспірант Національного інституту стратегічних досліджень, головний спеціаліст відділу Міністерства оборони України

**МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ТЕОРІЇ
БУЗАНА-ВЕЙВЕРА: СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ
КОМПЛЕКСУ РЕГІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ**

З огляду на безпекову ситуацію в регіоні у статті через призму теорії Б. Бузана та О. Вейвера досліджено комплекс регіональної безпеки довкола України (аспект кластерної сек'юритизації). Доведено, що проблеми безпеки концепції комплексів регіональної безпеки перебувають на перехресті географічних імперативів та є нелінійними у спектрі деполітизація – політизація – сек'юритизація. Умовою для можливої суверенної влади завжди залишатиметься політика, заснована на розрізненні між союзниками та ворогами, а конституювання політичного суспільства логічно випликатиме із занепокоєності від появи загроз безпеці. Розширення трактування поняття безпеки приводить до того, що воно втрачає евристичну цінність, тому практично будь-яка політична проблема (конфлікти, ускладнення, питання, справи тощо) інтерпретується як проблема національної безпеки. Проведено аналіз безпекової взаємозалежності основних гравців регіону з огляду на «цивілізаційне перехресття» за С. Гантінгтоном, розкрито їх зовнішньополітичні інтереси (геополітичні цілі) та інструменти (механізми) безпекових (зовнішньополітичних) відносин. Досліджено тенденції розвитку майбутнього безпекового середовища з часовим горизонтом понад десять років регіональних гравців навколо України через призму чинників: національна безпека, політична безпека, соціальна безпека, економічна безпека та екологічна безпека. Зосереджено увагу на тому аспекті, що безпека кожного актора регіону прямо пропорційно залежить від інших – національна безпека однієї держави перебуває в прямій залежності від національної безпеки інших. Таких акторів розглянуто як мінісистеми, в яких усі решта теорій міжнародних відносин можуть знайти своє місце, як баланс сил, незалежність, альянс систем тощо. Підкреслено, що є буферні держави так званої «сірої зони», які розділяють ці регіони за ключовими факторами та визначають структуру регіональної системи: з одного боку, поділення можливостей між акторами, а з іншого – співвідношення конкурентоздатності або співробітництва між ними. Зеруповано з наукової точки зору авторський погляд на парадигму формування державної політики національної безпеки з позиції управління майбутнім. Обґрунтовано пропозицію щодо формування державної політики національної безпеки виключно через дослідження безпекових тенденцій розвитку майбутнього безпекового середовища, а саме через дослідження майбутнього. Розглянуто можливість використання теорії Б. Бузана та О. Вейвера під час формування державної політики національної безпеки України.

Ключові слова: держава, державна політика, механізми формування державної політики, національна безпека, кластерна сек'юритизація, комплекси регіональної безпеки.

O. M. Zhytnyk, A. A. Hrytsenko. National security state policy-making mechanisms from the perspective of the Buzan-Waever theory: regional security system structural and functional analysis

Considering the security situation the regional security complex (cluster securitization) around Ukraine is analyzed in the article through the perspective of the Buzan-Waever theory. It is proved that the security problems of the regional security complexes conceptions are put on the crossroads of geographical imperatives and are non-linear in the “depolitization – politization – securitization” specter. Policy, based on distinguishing the ally and the enemy, will remain a condition for possible sovereign authority and constituting a political society will logically flow out from the concern about the emerging threats to the security. Widening the interpretation of the term “security” leads to its losing of the heuristic value, which is why almost every political problem (conflicts, complications, issues etc.) is interpreted as a national security problem. Security interdependence of the main regional actors is analyzed considering the S. Huntington’s “civilization clash”, their foreign policy interests (geopolitical goals) and security relations instruments (mechanisms) are revealed. The tendencies of regional actors around Ukraine’s future security environment development with a time horizon over 10 years are studied through such factors: national security, political security, social security, economic security and ecological security. The attention is focused on the fact that the security of each regional actor depends on the others in direct proportion – national security of one state is directly related to the national security of the other states. Such actors are examined as minisystems in which all the other international relations theories can be applicable like those of the balance of power, independence, systems alliance etc. It is emphasized that there are buffer zones, which divide these regions by key factors and define the structure of the regional system: on the one hand, distribution of the opportunities among the actors, on the other hand, the ratio of competitiveness or cooperation between them. Authors’ perspective on national security state policy-making paradigm is systematized. A possibility of applying the Buzan-Waever theory in Ukraine’s national security state policy-making is examined. An authors’ suggestion concerning the national security state policy-making exclusively through the studying of the tendencies of future security environment development, exactly through the future studies is substantiated.

Key words: state, state policy, state policy-making mechanisms, national security, securitization, policy analysis, state strategic planning, strategic forecasting.

Постановка проблеми. З 2013 року події в Україні та збройний конфлікт на Сході держави показали, що системи європейської та глобальної безпеки виявилися багато в чому недієздатними та мало ефективними, а в деяких питаннях ненадійними, поставивши під сумнів можливість подальшого сталого розвитку на континенті. Україна опинилася у найгарячішій точці зіткнення геополітичних інтересів декількох центрів сил, що визначально вплинуло на регіональну стабільність у країнах від Балтії до Чорноморсько-Каспійського басейну.

Натепер Україна продовжує своє існування в сірій зоні регіональної європейської безпеки, маючи низький рівень ефективності та демократії, які контрастують з риторикою щодо членства в ЄС та НАТО. Ситуація погіршується також через зміни в стратегічному безпековому середовищі. Світ стає більш схильним до жорстокої влади та менш демократичним. Брак союзників (партнерів) та гарантій безпеки є ключовою ознакою стратегічного середовища України, і, швидше за все, ця ситуація збережеться. Близько двох десятків держав, проголошених Президентом України як «стратегічні партнери», не гарантують безпеку Україні. Україна й надалі продовжуватиме стикатися з асиметрією майже у будь-яких двосторонніх відносинах. Довготривале ослаблення, тривалі періоди дестабілізації, непослідовність зовнішньої політики продовжать робити Україну вразливою не тільки перед РФ, але й державами-членами НАТО та ЄС.

Характер новітніх загроз, що мають транскордонний асиметричний характер, виключатиме можливість самостійного протистояння цим загрозам з боку окремих держав. Перебуваючи поза членством ЄС та НАТО, Україна не зможе брати повноцінну участь у формуванні архітектури європейської безпеки і, не маючи власної потужної та ефективної системи безпеки і оборони України, фактично перебуватиме у зоні «вакууму безпеки». Тому наміри вступити

до ЄС та НАТО будуть, як і раніше, головними зовнішньополітичними гаслами для будь-якого Президента України. Питання залишається тільки в тому, наскільки Україна наблизиться до реальної співпраці з обома сторонами. Протягом наступних десяти років воно становитиме основу зовнішньої та внутрішньої політики держави. Саме в таких умовах відбуватиметься формування державної політики національної безпеки.

Україна, перебуваючи, за Семюелом Гантінгтоном, на перехресті цивілізацій, постійно піддається деструктивному впливу недружніх сил, які перешкоджають демократичному розвитку України та історичному вибору її народу. У зв'язку з цим зростає актуальність вироблення нових механізмів формування державної політики національної безпеки з метою передчасного реагування держави на майбутні виклики та загрози.

Ця обставина визначає зв'язок загальної проблеми з найбільш важливими науковими та практичними завданнями досліджень механізмів формування державної політики національної безпеки. Адже затримка у зміні традиційних підходів до усвідомлення та навіть часткового розуміння забезпечення національної безпеки держави призведе до вкрай негативного стану справ в Україні, які, цілком ймовірно, наблизять її до класичного цугцвангу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основними засадами формування державної політики в західному науковому полі були напрацювання таких дослідників, як: Т. Англєрид, А. Андерсен, І. Артим, Р. Кальєранд [1], Г. Алмонд, Дж. Пауєлл, К. Стром, Р. Далтон [2], П. Браун [3], Л. Веймер, Р. Вайнінг [4], Г. Вайс [5], Е. Ведунг [6], А. Пал [7], Г. Райт [8] та Е. Янг, Л. Куїнн [9]. Водночас вітчизняними дослідниками найбільшу увагу приділено аналізу та впровадженню державної політики в Україні, зокрема такими як: М. Бебїк [10], Д. Бакуменко [11], В. Романов, О. Рудїк, Т. Брус [12], Р. Нижник, Д. Дубенко, І. Мельниченко, Г. Плахотнюк, П. Мосов, А. Машков [13–14], В. Романов, О. Рудик, Т. Брус [15], В. Тертичка [16] та Г. Ситник, В. Смолянюк, М. Шевченко [17].

Незважаючи на значну кількість наукових розробок та досліджень, Україні, як можливому суб'єкту теорії Б. Бузана та О. Вейвера, приділено незначну увагу. З огляду за зазначену теорію саме Україна є тією «буферною зоною» між кластерами комплексу регіональної безпеки, яка поділяє регіони за ключовими факторами та перебуває в прямій залежності від національних безпекових ситуацій сусідніх держав.

Разом із тим, зваживши на умови, в яких розглядаються актуальні питання ефективності державного управління національною безпекою, методології аналізу та впровадження державної політики національної безпеки, маємо констатувати, що ще обмаль праць, в яких би розглядалися та виділялися концептуальні засади саме механізмів формування державної політики національної безпеки з огляду на теорію Б. Бузана та О. Вейвера, які б, зокрема, корелювалися з прогнозною діяльністю та гармонізували з економічними спроможностями держави (прогнозами макроекономічних показників).

Мета статті – з використанням теорії Б. Бузана та О. Вейвера дослідити Україну як суб'єкт-кластер комплексу регіональної безпеки; здійснити аналіз впливу регіональних держав на формування державної політики національної безпеки; та обґрунтувати авторський варіант формування державної політики національної безпеки з використанням теорії Б. Бузана та О. Вейвера, виключно проводячи дослідження розвитку тенденцій майбутнього (стратегічне передбачення).

Виклад основного матеріалу. Концепцію комплексів регіональної безпеки було розроблено Б. Бузаном та О. Вейвером [18], яка охоплює питання того, як безпека складається в географічних регіонах світу. Проблема безпеки в теорії розглядається не на значному віддаленні від них, а саме навпаки, у безпосередній близькості до того або іншого регіону. Безпека кожного актора в регіоні перебуває в тісній і взаємній залежності від інших акторів.

Водночас є буферні держави, які розділяють регіони. Такою державою на тепер є Україна. Автори зазначеної теорії відзначають, що регіони варто розглядати як мінісистеми, в яких всі інші теорії міжнародних відносин можуть знайти своє місце, як баланс сил, полярність, незалежність, альянс систем тощо. Разом із тим Б. Бузан та О. Вейвер розділяють загрози на п'ять основних типів: 1) воєнні; 2) екологічні; 3) економічні; 4) суспільні та 5) політичні [19]. Забруднення навколишнього середовища, фінансово-економічна криза, притік мігрантів, які розмивають національну ідентичність, загроза політичній стабільності – все це може бути оголошено екзистенціальними загрозами, а оскільки будь-яка загроза безпеці традиційно асоціюється з війною, дії щодо її попередження будуть нагадувати військові [20]. Тому Б. Бузан та О. Вейвер стверджують, щоб віднести ту або іншу проблему до сфери безпеки, її спочатку потрібно політизувати – зробити широко обговорюваною, а потім сек'юритизувати – оголосити екзистенціальною погрозою. Коли представник держави повідомляє актуальну ту або іншу проблему, він тим самим переводить її в ранг загрози, із чого випливає правомірність будь-яких заходів для її протидії. Разом із тим, щоб сек'юритизація відбулася, її актор мусить мати достатній авторитет у суспільстві, наприклад, бути визнаним «експертом з питань національної безпеки». Крім того, суспільство легше переконати в необхідності надзвичайних заходів, коли проблема асоціюється з минулими лихами, наприклад, у разі давньої ворожнечі із сусідньою державою.

Авторами статті здійснено спробу дослідити розвиток майбутнього безпекового середовища з часовим горизонтом понад десять років, а саме розвиток тенденцій з огляду на взаємозалежність національних безпеки регіональних гравців навколо України через призму теорії Б. Бузана та О. Вейвера, акцентуючи при цьому увагу та такі основні чинники, як: політичний устрій, фінансово-економічні тенденції, людство та безпековий (воєнний) складник.

Устрій регіону та політичний аспект. Майбутнє безпекове середовище на Європейському континенті визначатимуть два ключові гравці, з одного боку – євроатлантична спільнота, з іншого – Росія.

ЄС та НАТО проводитимуть політику добросусідства стосовно інших держав, засновану на поширенні демократичних цінностей, верховенства права та спільної політики безпеки й оборони. Їхньою метою й надалі залишатиметься побудова безпечного євроатлантичного простору як підґрунтя сталого розвитку суспільства та залучення до цього процесу інших народів. Дії країн Європи спиратимуться на всебічну підтримку США як світового лідера у впровадженні демократичних засад та ліберальних моделей державотворення.

Росія, зберігаючи авторитарний стиль моделі державного управління, не сприйматиме ліберальні демократичні цінності та всіляко перешкоджатиме їх поширенню в Європі та на пострадянському просторі. Кремль продовжуватиме неоімперську політику на європейському безпековому напрямі, розраховуючи на руйнування основ сталого розвитку демократичного суспільства.

Найбільш ймовірно, що концепція та арсенал засобів впливу Росії на ЄС, принаймні до 2024 року, суттєвих змін не зазнає. Кремль продовжить втручання в європейські політичні процеси (підтримка проросійських, ультраправих, ультралівих, євроскептичних партій та рухів), використовуватиме чинник енергетичної залежності окремих країн Європи для просування своїх інтересів. Крім того, ліберальність суспільних процесів в Європі ймовірно дасть змогу Москві наростити інформаційний тиск та проводити активні заходи впливу. Кремль нарощуватиме воєнний потенціал у європейській частині Росії, що до 2030 року істотно порушить баланс сил та підірве стратегічну стабільність на континенті.

Європейський регіон.

ЄС. У найближчі 10 років ЄС залишатиметься провідним інтеграційним політико-економічним об'єднанням у Європейському регіоні. Союз матиме вагомий вплив на всі політичні, економічні та безпекові процеси, які відбуватимуться в Європі.

Водночас прогнозується, що ЄС може зітхнутися з поглибленням наявних проблем, які матимуть негативний вплив на розвиток організації. Внаслідок деструктивних дій Росії, власних економічних труднощів, а також прогнозованого збільшення міграційних потоків посилюватимуться розбіжності між країнами «старої» та «нової» Європи з окремих питань діяльності організації. Матиме місце поступове зростання рівня євроскептицизму, націоналізму та популізму. У таких умовах керівництво ЄС буде змушене приймати вагомі політичні рішення щодо реформування європейських інституцій, проте це буде ускладнюватись зростаючою різновекторністю вимог членів об'єднання.

У цілому політика ЄС поступово набуватиме рис ізоляціонізму та «стратегічної автономії». Це буде зумовлене необхідністю проведення реформ усередині ЄС, «зоні євро», а також політичними та економічними міркуваннями (прагненням зберегти політичну та соціально-економічну стабільність об'єднаної Європи).

НАТО. Північноатлантичний союз залишатиметься наймогутнішою системою колективної оборони у світі та центральним інститутом трансатлантичної координації, що забезпечує проєкцію сили регіональним державам-членам. Ймовірність збереження базових параметрів сформованої моделі відносин у рамках Альянсу залишиться значною. При цьому його реальний військово-політичний потенціал буде насамперед забезпечуватися США, а європейські союзники продовжать виконувати допоміжні ролі. Найімовірніше, що в найближче десятиліття найбільшою загрозою Альянсу виступатиме Росія.

Посилення східного флангу НАТО. У найближчі 10 років очікується подальше зміцнення колективних військових спроможностей та оборонного потенціалу НАТО для протидії сучасним викликам і загрозам, насамперед на східному фланзі Альянсу.

В умовах непередбачуваності дій ЗС РФ, їх високих спроможностей з перекидання сил і створення потужних угруповань військ (сил) поблизу кордонів НАТО, найбільш ймовірно, Альянс продовжить реформування командної структури організації, у тому числі створення нових військових формувань на багатонаціональній основі, розширення можливостей зі швидкого реагування на раптово виникаючі загрози та створення умов для ефективного перекидання і розгортання військ (сил) на зовнішніх кордонах Альянсу на початковому етапі конфлікту.

Центрально-Східна Європа. Протягом найближчих 10 років країни Центральної і Східної Європи основні зусилля спрямовуватимуть на розвиток національних економік та підвищення добробуту населення, диверсифікацію джерел енергопостачання з метою послаблення залежності від РФ, а також збільшення внеску в систему колективної оборони НАТО, насамперед на східному фланзі Альянсу.

Нові регіональні лідери. Протягом наступних десяти років безпекове середовище в Європі визначатиметься регіональною системою оборонного та економічного характеру, центральне ядро якої буде сформовано навколо Німеччини з проєкцією на периферію. Цілком ймовірно, що старі члени ЄС не зможуть підтримати таку тенденцію, тому вірогідним партнером Берліна може стати одна з країн Східної Європи.

Польща. Нарощуватиме свій вплив в Європі та світі, тому прогнозовано може стати другою за вагою країною ЄС за умови залишення Британією Союзу (Brexit). Прогнозується, що в найближчі 10 років Польща набуде статусу регіонального центру сили. Цьому будуть сприяти посилення воєнного потенціалу, стратегічне партнерство Польщі зі США, економічне

Механізми державного управління

зростання країни. Незважаючи на загальноєвропейські показники щодо уповільнення темпів економічного зростання, економіка Польщі, принаймні до 2023 року, збереже високі темпи зростання на рівні не менше 3% від ВВП. Спираючись на економічне зростання, Польща матиме один з найпотужніших секторів безпеки й оборони серед країн Європи. Передбачається, що до 2030 року збройні сили Польщі повністю оновлять арсенал свого озброєння та військової техніки на сучасні зразки.

Туреччина. Цілком ймовірно, що геостратегічне розташування Туреччини на стику Європи та Азії, сусідство з Балканами, Кавказом та Близьким Сходом, разом з механізмами «активної дипломатії» та інтегральної зовнішньої політики, перетворять Туреччину на впливово-регіонального лідера в східному Середземномор'ї.

Сфокусована на національній ідентичності та історико-культурних зв'язках, Туреччина продовжить поширювати свій вплив на ісламський світ (панісламізм) та колишні османські території (неоосманізм), при цьому ситуативно корегуючи власні пріоритети залежно від зміни зовнішніх обставин. Використовуючи механізми Тюркської ради, Анкара зближатиме політичні погляди, обмінюватиметься інформацією, просуватиме тюркську культуру, розширятиме економічні зв'язки, реалізовуватиме спільні проекти та активно вирішуватиме проблеми тюркського світу.

Інтересами Туреччини довкола України будуть підтримання національної ідентичності гагаузів у Молдові та кримських татар в Україні. Анкара продовжить будувати відносини з кримськими татарами як зі своєю діаспорою, і тому буде не тільки лобювати їхні інтереси, але й враховуватиме це в проведенні своєї стратегії в Чорноморському регіоні. Найважливішим джерелом впливу Туреччини на кримськотатарський етнополітичний процес традиційно залишиться ідеологема пантюркізму, а саме прагнення до політичної, економічної, культурної та етнічної інтеграції тюркських народів, в якій домінуючу роль передбачається віддати Туреччині як найбільш розвиненій з геополітичної і соціально-економічної точок зору державі з переважаючим тюркським компонентом.

На міжнародній арені Анкара використовуватиме «м'яку силу» з акцентом на економічне співробітництво зі своїми дальніми та близькими сусідами – ЄС, Ірак, Сирія та Росія.

Разом із тим з огляду на політико-економічні та воєнні відносини у Туреччині є досить негативних тенденцій з країнами регіону, розвиток яких, ймовірно, у майбутньому може привести як до серйозного охолодження у відносинах, так і загострення протистояння в зонах зіткнення політичних та економічних інтересів. Відносини Туреччини зі США у середньостроковій перспективі з великою долею ймовірності будуть розвиватися в умовах турбулентності.

Пострадянський регіон.

Євразійський економічний союз. Прогнозується, що протягом наступних десяти років Євразійський економічний союз залишиться для більшості пострадянських країн малопривабливим через його асиметричність та намагання Росії використовувати його як механізм політичної інтеграції.

Організація Договору про колективну безпеку. У найближчі десять років ОДКБ залишиться воєнно-політичним «клубом за інтересами», який поділено за регіональним принципом: Захід (Росія та Білорусь), Кавказ (Росія та Вірменія) та Центральна Азія (Росія, Казахстан, Киргизстан та Таджикистан). Воєнний потенціал організації ґрунтуватиметься в основному на російських можливостях, а спроможності ОДКБ у сфері вирішення конфліктів на пострадянському просторі залишаться незначними.

Цілком ймовірно, що правова рамка «миротворчої діяльності» ОДКБ є прикриттям для майбутніх воєнних інтервенцій на території інших держав. При цьому Кремль може ухвалити

рішення про початок «миротворчої» воєнної операції як з мандатом ООН, так і без нього, за умови своєї військової переваги та невтручання інших світових держав.

Росія. Прогнозується, що Росія й надалі продовжить формувати та підтримувати лімітрофний простір навколо себе як обов'язкову умову забезпечення власної безпеки від зовнішнього тиску, реалізацію «Євразійського проєкту» та збереження домінуючої ролі на пострадянському просторі. Враховуючи фактор поступового розширення НАТО на Схід, Москва і надалі буде враховувати аспекти американського впливу на європейські країни у разі здійснення будь-яких дій, пов'язаних з формуванням та реалізацією механізмів європейської політики. Росія поступово «ослаблятиме» НАТО та вплив США в регіоні.

Серед головних пріоритетів політики Москви найближчим десятиліттям буде пошук стратегічних партнерів у вищих ешелонах європейської влади, зокрема надання протекції лояльних Кремлю політичним партіям щодо приходу до влади, захисту інтересів громадян Росії за кордоном та сприяння поверненню росіян до РФ. Поставка Росією енергоресурсів до Європи залишиться головним і єдиним аспектом впливу. Залежність країн Європи від російських енергоресурсів й надалі надаватиме Кремлю домінуючі позиції під час формування зовнішньої політики до ЄС та більш ефективно управлятиме процесами вибудовування політики у відношенні Росії до Європи.

Білорусь. Найближчим десятиліттям Білорусь, ймовірно, залишатиметься найближчим союзником Росії. При цьому Москва зберігатиме політику інкорпорації Білорусі до складу російської держави, а Білорусь чинитиме поміркований опір цьому процесу. З огляду на глибинні економічні та політичні зв'язки з РФ білоруській державі навряд чи вдасться суттєво змінити теперішній вектор зовнішньої політики.

Молдова. До 2030 року Молдова продовжить поступовий рух у напрямі європейської інтеграції, проте утримуватиметься від участі в оборонних союзах, декларуючи нейтральний статус. Російський вектор зовнішньої політики залишатиметься актуальним, однак його значення буде поступово нівелюватися. У цілому це буде позитивно сприйматися більшістю європейських держав.

Південний Кавказ та Центральна Азія. Південний Кавказ залишатиметься потенційно нестабільним регіоном з можливістю ескалації заморожених конфліктів у Грузії та довкола Нагірного Карабаху.

Грузія продовжить рух у напрямі зближення з ЄС та НАТО, а також повернення окупованих Росією Абхазії та Південної Осетії політико-дипломатичним шляхом. Тбілісі не здійснюватиме поступки Москві у вирішенні безпекових питань, однак поступово відновлюватиме контакти з Росією в соціально-економічній та гуманітарній сферах.

Азербайджан, маючи значні запаси енергоресурсів, проводитиме самостійну багатовекторну зовнішню політику, спрямовану на реалізацію економічних інтересів. Баку схилитиметься до розвитку більш тісних відносин з Туреччиною та іншими країнами тюркомовного світу, а також підтримуватиме виважені відносини з Москвою та одночасно намагатиметься зблизитися з ЄС.

Вірменія, ймовірно, виступатиме основним союзником Росії на Південному Кавказі. Широкий спектр зовнішніх загроз змушуватиме Єреван і надалі зберігати участь у різних інтеграційних об'єднаннях Москви (ОДКБ та ЄАЕС).

Центральна Азія залишатиметься складним регіоном, який акумулюватиме демографічні, соціально-економічні, етнотериторіальні та водно-енергетичні проблеми. Найбільшими загрозами регіону будуть тероризм, наркотрафік, політична нестабільність країн, а також невирішеність територіальних протиріч. Комплекс таких проблем може призвести до виникнення нових локальних конфліктів.

Механізми державного управління

Зростання воєнного потенціалу суміжних з Україною держав. Протягом найближчих десяти років прогнозується зростання воєнного потенціалу суміжних з Україною країн – Болгарії, Польщі, Румунії, Словаччини та Угорщини.

Враховуючи зазначені тенденції, ЗС цих країн до 2030 року набудуть розширених бойових спроможностей, що посилять як східний фланг НАТО, так і їх воєнний потенціал, а також послабить військово-технічну залежність від Росії. Це дасть змогу суміжним країнам вести більш амбіційну регіональну політику, в тому числі й до України.

Поглиблення військової інтеграції (об'єднання) Росії та Білорусі. Протягом найближчих десяти років очікується подальше поглиблення інтеграційних процесів у безпековій та оборонній сферах Росії та Білорусі.

Прогнозується зростання інтенсивності спільних заходів оперативної (бойової) підготовки військ як на території Білорусі, так і в Західному військовому окрузі Росії. З метою вільного переміщення збройних сил обох країн удосконалюватиметься нормативна база застосування регіонального угруповання військ (сил) та використання об'єктів інфраструктури. Ймовірно, Росія наполягатиме на розширенні своєї військової присутності на білоруській території як безпосередньо, так і за рахунок розширення військово-технічної допомоги, а також постачання зразків озброєння. Триватиме нарощування можливостей Єдиної регіональної системи ППО.

Мілітаризація Азово-Чорноморського регіону. Росія продовжить мілітаризацію регіону з метою отримання повного домінування в цій частині світу, а також створення плацдарму для проєкції сили на країни далекого зарубіжжя, у тому числі Середземномор'я.

Москва використовуватиме свій домінуючий воєнний потенціал у Чорному морі та продовжуватиме йти на провокації, кидаючи виклик кораблям та літакам НАТО та їх союзникам. Розгорнуті в Криму повітряні і морські сили застосовуватимуться для здійснення тиску на Україну. В окремих випадках блокуватимуться морські і повітряні транспортні потоки вздовж берегів Болгарії та Румунії. Для цього РФ використовуватиме воєнну інфраструктуру в Криму. Болгарія і Румунія піддаватимуться таким же ризикам, як країни Балтії, які залишатимуться об'єктом, на якому РФ випробуватиме спроможності НАТО. Такі дії підкріплюватимуться масштабними навчаннями ЗС РФ.

Кавказький вузол: конфліктний потенціал. Історично сформовані відмінні напрями політичного та економічного розвитку держав Кавказу разом з численними невирішеними питаннями безпекового характеру, цілком ймовірно, протягом наступних десяти років виступлять тригером поновлення збройних протистоянь. У цих умовах свою зовнішню політику на кавказькому напрямку активізують як деякі великі регіональні актори, так і позарегіональні держави.

Росія намагатиметься зберегти вплив на кавказький регіон, в якому основним союзником Кремля залишатиметься Вірменія. Москва нарощуватиме військову присутність у регіоні, у тому числі за рахунок модернізації озброєння та військової техніки у складі наявних військових баз. За рахунок цього Кремль намагатиметься не допустити розширення впливу НАТО в регіоні та підтримувати конфліктний потенціал у регіоні, зберігаючи наявний статус-кво заморожених конфліктів.

Туреччина, яка претендує на роль регіонального лідера, вірогідно, надаватиме підтримку ісламському руху в мусульманських регіонах Кавказу. Туреччина активізуватиме політику на абхазькому напрямку.

Нагірно-Карабаський конфлікт. Вигодоотримувачем і найбільш зацікавленою стороною в конфлікті між Азербайджаном та Вірменією до 2030 року залишатиметься Росія.

Ймовірність ескалації військового конфлікту між Баку та Єреваном оцінюється як висока. Вірменія продовжуватиме закликати щодо недопущення військового сценарію, а Азербайджан розглядатиме силове вирішення конфлікту як цілком прийнятний варіант.

Абхазький та Південно-Осетинський конфлікти найближчим десятиліттям не мають перспектив бути вирішені військовим шляхом. Тбілісі продовжить наполягати на позиції мирного врегулювання конфлікту та реінтеграції окупованих Росією території до складу Грузії, а Москва всебічно підтримуватиме «незалежність» самопроголошених республік, у тому числі, зберігаючи свою військову присутність.

Безпековий баланс на Кавказі визначатиметься такими основними союзами – російсько-вірменським та азербайджано-турецьким. Разом із тим політика Грузії орієнтуватиметься на НАТО та США. Відносини з Росією всіх трьох країн регіону залишаться визначальними майбутнього порядку денного на Кавказі. Цілком ймовірно, що безпекова співпраця розвиватиметься на основі спільних економічних інтересів.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. За результатами дослідження можна зробити висновок, що наступного десятиліття розпочнеться новий етап, який з великим ступенем вірогідності можна охарактеризувати як прогнозований період глобального збройного протистояння між ключовими центрами сили та локальними цивілізаціями.

Роль «жорсткої» сили в світі буде тільки збільшуватися. До 2025 року завершиться етап підготовки глобального воєнного конфлікту цивілізаційного характеру, який, ймовірно, відбудеться впродовж 2025–2030 років та супроводжуватиметься глобальною фінансовою кризою. Він незмінно буде розширюватися за просторовим охоптом та поступово втягуватиме все більше держав, міжнародних інституцій та ресурсів. Воєнно-силовий складник буде збільшуватися та, скоріш за все, призведе до повномасштабної війни одночасно на декількох театрах військових дій, рознесених континентально.

Нова гонка озброєнь, спровокована фактичним виходом США та Росії з договору про ракети середньої та малої дальності, поряд із колапсом договору про звичайні збройні сили у Європі, зведе нанівець зусилля з підтримання контролю над озброєннями. Тому слід очікувати, що вже у короткостроковій перспективі посилиться загроза розміщення ракет в ядерному та неядерному оснащенні на території Європи, у тому числі на окупованих та анексованих Росією територіях України.

З деградацією більшості міжнародних інститутів, що залишилися від попередніх світових систем, яка була спровокована зміною співвідношення сил у світі, на першу лінію вийдуть суб'єкти глобального управління та транснаціональні корпорації.

Тенденції кардинальної зміни валютно-фінансової системи світу, масштабне озброєння держав та вихід з договорів про ракети малої та середньої дальності – головні індикатори майбутніх збройних зіткнень.

Дослідження майбутнього та прогнозування трьох основних тенденцій – війна, політика/економіка та людство, через призму фундаментальних національних цінностей та інтересів має відповідати на питання щодо стратегічних механізмів формування державної політики національної безпеки та феномена системи державного управління в цілому.

Перспективами подальших розвідок у цьому напрямі може бути встановлення логічних та константних параметрів процесу формування державної політики національної безпеки з використанням теорії комплексів регіональної безпеки Б. Бузана та О. Вейвера, а саме чинника кластерної сек'юритизації. Разом із тим державне стратегічне прогнозування (передбачення) майбутніх результатів впровадження державної політики національної безпеки, яка сформована в минулому, має стати основною детермінантною та відправним інструментом її формування.

Список використаних джерел:

1. Англєрид Т., Андерсен А., Артим І.О., Кальєуранд Р., Дєгтяр А.К. Оцїнювання державних полїтики та програм: Мєтодичнї вказївки до вступного курсу з оцїнювання – теорїя і практика. Київ, 2003. 152 с.
2. Алмонд Г., Пауэлл Дж., Стром К., Далтон Р. Сравнительная политология сегодня: мировой обзор. Москва, 2002. 537 с.
3. Браун П. Посїбник з аналізу державної полїтики. Київ, 2000. 243 с.
4. Веймер Д.Л., Вайнїнг Е.Р. Аналіз полїтики: концепції, практика. Київ, 1998. 654 с.
5. Вайс К.Г. Оцїнювання: методи дослідження програм та полїтики. Київ, 2000. 671 с.
6. Ведунг Е. Оцїнювання державної полїтики. Київ, 2003. 350 с.
7. Пал Л.А. Аналіз державної полїтики. Київ, 1999. 422 с.
8. Райт Г. Державне управління. Київ, 1994. 191 с.
9. Янг Е., Куїнн Л. Як написати дієвий аналітичний документ у галузі державної полїтики. Київ, 2003. 75 с.
10. Бебик В.М. Полїтичний маркетинг і менеджмент. Київ, 1996. 144 с.
11. Бакуменко В.Д. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорїї, методологїї, практики : монографїя. Київ, 2000. 328 с.
12. Вступ до аналізу державної полїтики. Київ, 2001. 238 с.
13. Нижник Н.Р., Дубенко С.Д., Мельниченко В.І., Плахотнюк Н.Г., Мосов С.П. Державне управління в Україні: організаційно-правові засади. Київ, 2002. 164 с.
14. Нижник Н.Р., Машков О.А. Системний підхід в організації державного управління. Київ, 1998. 160 с.
15. Романов В., Рудик О., Брус Т. Вступ до аналізу державної полїтики. Київ, 2001. 235 с.
16. Тертичка В. Державна полїтика: аналіз та здійснення в Україні. Київ, 2002. 750 с.
17. Ситник Г.П., Смолянюк В.Ф., Шевченко М.М. Геополїтичний аналіз та прогнозування. Київ, 2015. 180 с.
18. Buzan B., Waever O. Security: A New Framework for Analysis. Boulder : Lynne Rienner Publishers, 1998.
19. Stone M. Security According to Buzan: A Comprehensive Security Analysis. 2009.
20. Nygren B. The Rebuilding of Greater Russia: Putin's Foreign Policy Towards the CIS Countries. Routledge, 2007. 352 p.

References:

1. Anglerid, T., Andersen, A., Artim, I.O., Kalyurand, R., Degtyar, A.K (2003). *Ocinyuvannya derzhavnih politiki ta program: Metodichni vkazivki do vstupnogo kursu z ocinyuvannya – teoriya i praktika* [Evaluating Government Policies and Programs: Guidelines for Introductory Assessment Course – Theory and Practice], Kyiv, 152 p. [in Ukrainian].
2. Almond, G., Pauell, Dzh., Strom, K., Dalton, R. (2002). *Sravnitelnaya politologiya segodnya: Mirovoj obzor*, [Comparative Politics Today: A worldview], Moscow, 537 p. [in Russian].
3. Braun, P. (2000). *Posibnik z analizu derzhavnoyi politiki* [Public Policy Analysis Guide], Kyiv, 243 p. [in Ukrainian].
4. Vejmer, D.L., Vajning, E.R. (1998). *Analiz politiki: koncepciyi, praktika* [Policy Analysis: Concepts, Practice], Kyiv, 654 p. [in Ukrainian].
5. Vajs, K.G. (2000). *Ocinyuvannya: metodi doslidzhennya program ta politiki* [Evaluation: Program and Policy Research Methods], Kyiv, 671 p. [in Ukrainian].
6. Vedung, E. (2003). *Ocinyuvannya derzhavnoyi politiki* [Evaluation of public policy], Kyiv, 350 p. [in Ukrainian].

7. Pal, L.A. (1999). *Analiz derzhavnoyi politiki* [Analysis of public policy], Kyiv, 422 p. [in Ukrainian].
8. Rajt, G. (1994). *Derzhavne upravlinnya* [Public Administrative], Kyiv, 191 p. [in Ukrainian].
9. Yang, E., Kuinn, L. (2003). *Yak napisati diyevij analitichnij dokument u galuzi derzhavnoyi politiki* [How to write an effective policy paper in the field of public policy], Kyiv, 75 p. [in Ukrainian].
10. Bebig, V.M. (1996). *Politichnij marketing i menedzhment* [Political marketing and management], Kyiv, 144 p. [in Ukrainian].
11. Bakumenko, V.D. (2000). *Formuvannya derzhavno-upravlinskih rishen: problemi teorii, metodologiyi, praktiki : Monografiya* [Formation of state-administrative decisions: problems of theory, methodology, practice: Monograph], Kyiv, 328 p. [in Ukrainian].
12. *Vstup do analizu derzhavnoyi politiki* (2001). [Introduction to public policy analysis], Kyiv, 238 p. [in Ukrainian].
13. Nizhnik, N.R., Dubenko, S.D., Melnichenko, V.I., Plahotnyuk, N.G., Mosov, S.P. (2002). *Derzhavne upravlinnya v Ukrayini: organizacijno-pravovi zasady* [Public administration in Ukraine: organizational and legal principles], Kyiv, 164 p. [in Ukrainian].
14. Nizhnik, N.R., Mashkov, O.A. (1998). *Sistemnij pidhid v organizaciyi derzhavnogo upravlinnya* [Systematic approach in the organization of public administration], Kyiv, 160 p. [in Ukrainian].
15. Romanov, V., Rudik, O., Brus, T. (2001). *Vstup do analizu derzhavnoyi politiki* [Introduction to public policy analysis], Kyiv, 235 p. [in Ukrainian].
16. Tertichka, V. (2002). *Derzhavna politika: analiz ta zdiysnennya v Ukrayini* [State Policy: Analysis and Implementation in Ukraine], Kyiv, 750 p. [in Ukrainian].
17. Sitnik, G.P., Smolyanyuk, V.F., Shevchenko, M.M. (2015). *Geopolitichnij analiz ta prognozuvannya* [Geopolitical analysis and forecasting], Kyiv, 180 p. [in Ukrainian].
18. Buzan, B., Waever, O. *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1998.
19. Stone, M. *Security According to Buzan: A Comprehensive Security Analysis*. 2009.
20. Nygren, B. *The Rebuilding of Greater Russia: Putin's Foreign Policy Towards the CIS Countries*. Routledge, 2007. 352 p.